

Staten och havet mot en hållbar framtid

Staten och havet mot en hållbar framtid

Ansvarig för rapportens framtagande:
Tomas Andersson

Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:13

Havs- och vattenmyndigheten
Datum: 2012-12-20

Ansvarig utgivare: Björn Risinger
ISBN 978-91-87025-14-3

Havs- och vattenmyndigheten
Box 11 930, 404 39 Göteborg
www.havochvatten.se

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har i uppdrag att verka för att havet och dess naturresurser nyttjas på ett hållbart sätt. Myndigheten arbetar därför bland annat med frågor som rör havsplanering och gör förberedelser för en kommande statlig havsplanering.

Den planerade Statlig havsplanering blir en ny uppgift inom svensk förvaltning. Statens intresse av fysisk planering av naturresurser går emellertid längre tillbaka i tiden och har också tidigare omfattat havet om än i andra former än vad som föreslås i utredningarna *Planering på djupet – fysisk havsplanering av havet (SOU 2010:91)* och *Kunskap på djupet – kunskapsunderlag för havsplanering (SOU 2011:56)*.

Denna promemoria sätter den föreslagna havsplaneringen i ett historiskt perspektiv och ger en kortfattad och kronologisk beskrivning av viktiga hållpunkter i utvecklingen av svensk havspolitik och fysisk planering av havet. Förhoppningsvis kan rapporten ge alla aktörer, som ska bidra i havsplaneringen, en gemensam förståelse för den historiska utvecklingen. Införandet av statlig havsplanering med dagens innebörd har en lång historia som utgör grunden för ett fortsatt arbete med havsplanering.

Rapporten har utarbetats av Harald Sterner, som också svarar för innehållet. Innehållet är en bearbetning och uppdatering av ett material som författaren presenterat vid en workshop i Boverkets regi i Karlskrona den 15 maj 2008.

Ingemar Berglund
Avdelningschef Planeringsavdelningen

Innehållsförteckning

BACKSPEGEL 1940-TAL, 50-TAL OCH 60-TAL	7
BACKSPEGEL 1970-TAL, 80-TAL OCH 90-TAL	8
NUTID MED AVSPARK MOT HÅLLBARA MÅL.....	10
STATEN PUSSLAR MED HAVET	12
GRÄNSERNA I HAVET	14
ANSPRÅK, AVVÄGNING OCH ANSVAR	17
BITARNA FALLER PÅ PLATS	19
SISTA BITEN I HAVSPUSSLET.....	21
LAGAR	23
LITTERATUR	24
MYNDIGHETER	26
LÄNKAR	26

Backspegel 1940-tal, 50-tal och 60-tal

*Vid andra världskrigets slut gjorde världen en omstart. Havet betraktades ännu som soptipp. Exploateringsanspråken från verksamheter, boende och friluftsliv riktades mot kusterna. Rachel Carsons *Tyst vår* startade miljödebatten som krävde strategisk anspråksavvägning genom statens medverkan. Olof Palme initierade Fysisk riksplanering (FRP) 1965.*

Vid andra världskrigets slut gjorde världen en omstart. Havet fortsatte att bära allt större och miljöfarligare transporter, att utnyttjas som soptipp för uttjänt krigsmaterial, avfall från sjöfarten, ländernas orenade utsläpp från verksamheter, boende och fritidsliv, direkt vid kusterna och via floderna. Energibehovet ökade och utöver vattenkraft ställde utvinning av olja och gas, kärnkraft och vindkraft anspråk på havsbottnar och kustlokalisering för närhet till transporter, kylvatten och vind. Välfärdens fritid nyttjade attraktiva kuster och skärgårdar. Det samlade exploateringstrycket på kusterna ökade.

Behovet av riksplanering diskuterades inför 1947 års byggnadslag som introducerade planinstituterna *byggnadsplan*, *stadsplan*, *generalplan* och *regionplan* i huvudsak en planering av land och det mycket nära vattnet. Areella anspråk på havet var i stort sjöfartens farleder och fritt fiske. Territorialhavet sträckte sig fyra nautiska mil ut från baslinjen.

Under 50-talet började de industriella anspråken konkretiseras i platser för kondenskraftverk, raffinaderier, petrokemiskt centrum, massafabriker, aluminiumsmältverk, ferrolegeringsverk, handelsstålverk, specialstålverk, nybyggnadsvarv och reparationsvarv samt statens planer på kärnkraftverk. Anspråken riktades särskilt mot västkusten med direkt kontakt med världshaven. Det blev till en början kommunernas och länsstyrelsernas dilemma att sortera lokaliseringsanspråken.

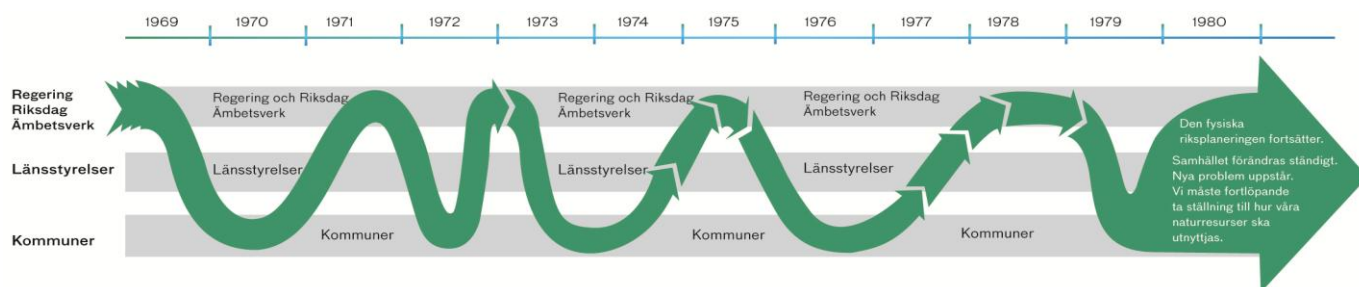
Först i början av 60-talet när *Tyst vår* mitt i högkonjunkturen startat den svenska miljödebatten bl.a. om Vindelälven och Brofjorden och stadsplanerna för lokaliseringarna sent kom till regeringsprövning restes krav på riksplanering. Olof Palme initierade 1965 som kommunikationsminister med ansvar för plan- och byggfrågor en utredning om fysisk riksplanering (FRP) som resulterade i beslut året därpå. Arbetet startade 1967 och redovisade i juni 1969 inventeringar och metodstudier.

Backspegel 1970-tal, 80-tal och 90-tal

FRP:s strategi för användningen av mark och vatten blev naturresurslag (NRL). Plan- och bygglagen gav kommunerna planeringsansvaret för territorialhavet. Havsresursdelegationen utvecklade integrerad kustplanering. Sverige fick en ekonomisk zon i havet och trädde in i EU. NRL fogades in i Miljöbalken och 15 miljömål höjde ambitionsnivån.

1970 beslöt regeringen att lokalisera OK raffinaderiet till Brofjorden. I slutet av 1971 kom första FRP-rapporten *Hushållning med mark och vatten*. FRP-arbetet resulterade under 70-talet i ett genombrott för utvecklingen av en svensk strategi för planering och förvaltning av mark och vatten inklusive havet utifrån ett ekologiskt, socialt/kulturellt och ekonomiskt perspektiv.

Uppbyggnaden och verifieringen av den lokala, regionala och centrala kunskapen och erfarenheten i strategiarbetet genomfördes i en iterativ samverkan mellan central, regional och lokal nivå - *FRP Ormen* -, se Figur 1. Det visade sig få en långsiktigt hållbar förankring av de beslut som planeringen ledde fram till.

Figur 1. *FRP-ormen* illustrerar växelspelet mellan central och regional statlig nivå och kommuner. (Ur folder från bostadsdepartementet hösten 1978. Fysisk riksplanering Bostadsdepartementet Statens planverk januari 1985.)

Strategin blev 1987 i Naturresurslagen (NRL) paraplyet för den nya Plan- och bygglagen (PBL), 1987, och tillämpningen av flera viktiga lagar inom miljö- och exploateringsområdet. Under FRP-arbetet och vid 70-talets slut formulerades behovet av samordning av hanteringen av resurserna i det svenska havsområdet. Delegationen för samordning av havsresursverksamheten (Havsresursdelegationen - DSH) startade 1979 och utvecklade i tio års tid övergripande program för svensk havsresursverksamhet och genomförde i två omgångar tillsammans med kommuner, länsstyrelser och centrala verk försöksplanering av kust och hav. Samtidigt levererades naturvetenskapliga planeringsunderlag genom Naturvårdsverkets projekt *Den marina kustzonen – bedömningsgrunder för planering*.

DSH lades ner 1989. Ansvar för myndighetsövergripande havsresursverksamhet splittrades — ett bakslag för integrerad kunskapsutveckling, samordning och samverkan. Boverket fick ta över ansvaret för utvecklingen av planeringen av kust och hav och Naturvårdsverket ansvaret för att ge råd om havets miljö och vattenkvalitet. 1993 levererade Boverket *Kust och hav i översiktsplaneringen* en sammanställning av metoder och kunskaper med aktuella kommunala exempel.

Även om kommunerna genom PBL och NRL från 1987 fick planeringsansvar för sjöterritoriet dröjde det till mitten på 1990-talet innan kommungränserna i *allmänt vatten* blev slutligt definierade. Kustkommunerna fick ett ansvar för havsområden som i många fall var betydligt större än deras landområden och där sektorsmyndigheter för fiske, sjöfart och militärt försvar hade en stark självständig ställning. Anspråken på utsjön därutöver var inte påtagliga. Kontinentalsockellagen reglerade utvinningsintressen riktade mot havsbottnarna.

Lagen om Sveriges ekonomiska zon (1992) sträckte formellt ut intresset för havsområdet ända till mittlinjen, gränsen mot grannationerna, med ökad internationell samverkan. Detta intresse hade till dess i praktiken kunnat iscensättas inom ramen för kontinentalsockellagen och fiskets rättssystem.

Rio-konferensen 1992 preciserade i *Agenda 21-Handlingsprogram för framtiden* staternas ansvar för integrerad förvaltning och skydd av haven, kusterna och deras levande resurser.

Sveriges inträde i EU 1995, tillkomsten av Miljöbalken 1998 i vilken NRL infogades, introduktionen av nationella miljökvalitetsmål 1999 och lag Anpassning till EU-direktiv om bl.a. fiske, naturvård och vattenkvalitet ställde nya och högre krav på myndigheternas och medborgarnas handlande i samordning och samverkan på nationell, regional och lokal nivå.

Nutid med avspark mot hållbara mål

EU riktar direktiv och samarbetsprogram mot kust och hav, stärker Östersjösamarbetet och driver på svensk förvaltning, planering och forskning. Vattendirektivet möblerar om i förvaltningsstrukturen och ICZM sätter kusterna i fokus. Regeringen formulerar En nationell strategi för havsmiljön, sätter en 30-punkts Aktionsplan och lämnar direktiv till Havsmiljöutredningen.

Inträdet i EU gav Sverige både direktiv att förhålla sig till och biljett till unionens programverksamheter med syfte att utveckla samverkan och integrera kunskap och erfarenheter inom unionen inte minst kring hållbar förvaltning av havsmiljön och kustområdena. Initiativ och drivkraft i programmen levereras ofta av länsstyrelser, regioner och centrala verk i partnerskap med kommuner, näringsliv och forskning.

Samtidigt skapade de svenska forskningsfonderna utrymme för forsknings- och utvecklingsprogram med havsmiljö och havsteknik i fokus. Utvidgningen av EU öppnar nytt samarbete i Östersjön. Staten delar ut nya uppdrag.

Frukterna av dessa processer strömmar in efter millenniumskiftet när ett höjt miljömedvetande och den massmediala bilden av tillståndet i Västerhavet och Östersjön - med stor miljöpåverkan, utfiskning och oro för oljekatastrofer - ropar efter kraftfulla åtgärder.

Staten börjar än en gång inse att förutsättningen för lyckade insatser för hav och kust är helhetssyn hos myndigheter och andra aktörer, integrerat arbete med samordning och samverkan på alla nivåer inom landet och internationellt.

EU:s Ramdirektiv för vatten inleder 2000-talet med nya grepp i vattenpolitiken. Sverige delas in i fem vattendistrikt med avrinningsområden, grundvatten, kustvatten och vattenmyndigheter med nya och högre krav på beslutsunderlag för förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och medborgarmedverkan.

Miljövårdsberedningen föreslår i Levande skärgård (SOU 2000:67) en satsning på kommunal översiktsplanering i kust- och skärgårdsområdena. EU rekommenderar 2002 medlemsstaterna att starta integrerad förvaltning av kustområdena (Integrated Coastal Zone Management - ICZM). Sverige försöker övertyga EU om att kommunernas översiktsplanering enligt PBL, genom dess fördjupningar för kustområdena, demokratiska process väl tillämpad faktiskt motsvarar ICZM-rekommendationerna.

Flera kommuner arbetar med kustplaner och länsstyrelser beskriver värdena enligt 4 kap. MB i kustområdet. Boverket redovisar 2003 förutsättningar för planering och prövning av storskalig utbyggnad av vindkraft i bl.a. havet.

I skrivelsen, 2004/05:173 En nationell strategi för havsmiljön, pekar Regeringen ut den strategiska inriktningen för det svenska havsmiljöarbetet på kort och lång sikt och ger året därpå Naturvårdsverket i uppdrag att i samråd med 15 andra myndigheter leverera en aktionsplan för havsmiljön 2006. Aktionsplanen föreslår 30 insatser som redan delvis sätts. Planen skärper behovet av central samordning och myndighetsansvar för havet.

Erfarenheterna från kommunal och regional planering och EU-projekt i svenska kustområden sammanfattas i sex punkter av Boverket 2006 i Vad händer med kusten?

Regeringen lämnar 2006 direktiv till Havsmiljöutredningen att utreda hur forskning och miljöövervakning kan användas bättre för att återskapa en god havsmiljö i Östersjön och Västerhavet. Genom tilläggsdirektiv 2007 omfattar utredningen även internationell förvaltning av Östersjön och planering av svenska havsområden.

Staten pusslar med havet

Planering och förvaltning av biosfären är ett globalt pussel där ekosystemansatsen ska genomsyra alla bitar. EU integrerar bit för bit sin maritima politik - först i det marina strategiska direktivet. Staten söker flera bitar på lokal och regional nivå och får till svar behovet av en tydlig samordning och samverkan på central nivå.

Planering och förvaltning av kust och hav förutsätter ett fungerande samarbete på alla berörda nivåer nationellt och internationellt med ekosystemansatsen som grundläggande förutsättning för samhällenas hållbara framtid enligt *En nationell strategi för havsmiljön*. Förhållningssättet är generellt. Det gäller hela biosfären vilket inte minst klimatförändringarna är ett tydligt tecken på.

Regeringen söker bitar till sitt havspussel och lämnar 2007 till kustlänsstyrelserna och vattenmyndigheterna att samma år, i samråd med berörda centrala verk, svara på frågan hur ett system för regional och lokal samordning och samverkan i kustnära områden kan utformas och genomföras inom ramen för vattendistriktet.

Havsmiljöutredningen ska samtidigt finna en passande bit om internationell förvaltning av Östersjön och planering av svenska havsområden i leveransen av hela utredningen.

EU arbetar under tiden med förslag till en integrerad havspolitik för unionen, *An Integrated Maritime Policy for the European Union*, och ett marint strategidirektiv för havsmiljön, *Marine Strategy Framework Directive*, som omfattar staternas ekonomiska zoner och territorialhaven in till baslinjen. Havspolitiken godkänns i december 2007.

EU:s havspolitik bygger på ett tydligt erkännande av att alla frågor som rör Europas hav påverkar varandra och att havspolitiken inom olika områden måste utarbetas på ett samordnat sätt för att de önskade resultaten ska kunna nås. Kommissionen presenterar 2008 sitt meddelande *Färdplan för fysisk planering i kust- och havsområden, att uppnå gemensamma principer för EU* i syfte att främja medlemsstaternas utveckling av fysisk planering i kust och hav.

Kustlänsstyrelserna föreslår 2007, i svar på regeringens uppdrag, att den regionala och lokala samordningen och samverkan i kustnära områden liksom havsmiljön utgår från nuvarande förvaltningsstruktur i vilken länsstyrelserna svarar för regional samordning och samverkan och kommunerna för lokal samordning och samverkan. Det förutsätter en tydlig nationell central samordning och samverkan, för att Sverige ska kunna utveckla en integrerad och hållbar strategi för sin vattenpolitik i arbetet inom EU:s marina regioner såväl som i egna kust- och havsområden och förankra denna vattenpolitik på regional och lokal nivå.

Ekosystemansatsen

Ekosystemansatsen har sitt ursprung i FN:s konvention om biologisk mångfald. Med ekosystemansatsen menas att den biologiska mångfalden ses i ett rumsligt perspektiv som även inbegriper ekonomiska och sociala faktorer.

Ekosystemansatsen innebär sammantaget en integrerad, tvärvetenskaplig förvaltning som å ena sidan erkänner människans rätt att använda det som ekosystemen producerar, och å andra sidan säkrar att alla komponenter i ekosystemen (arter, bestånd, livsmiljöer och genetisk variation) finns i sådan omfattning att de kommer att fortleva i överskådlig framtid.

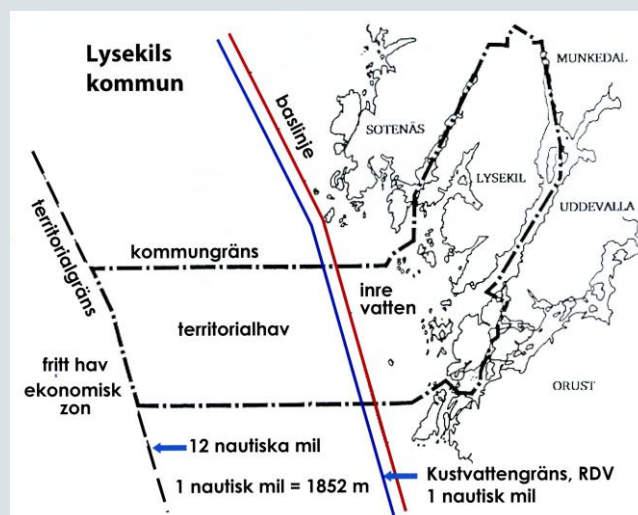
Vid tillämpningen av ekosystemansatsen beaktar man konflikter mellan olika nyttjandebidrag såväl som de totala effekterna på den regionala eller globala miljön. Generellt är försiktighetsprincipen utgångspunkten. När osäkerhet råder skall bevarandet av miljön sättas i främsta rummet.

Avsikten är att man adaptivt ska agera på sådan påverkan som är kritisk för ekosystemets struktur och funktion, inklusive biologisk mångfald, så att ett hållbart och rättvist nyttjande av ekosystemets produkter och tjänster uppnås och så att ekosystemets integritet upprätthålls.

Referens: Skydd av marina områden med höga naturvärden.
Handbok. NV rapport 5739, 2007.

Gränserna i havet

En flora av olika former av internationella och nationella policys och rättsregler styr användningen av olika delar av havsområdet. Sveriges havsområde är kommun- och länsindelad och består av Inre vatten och Territorialhav, se Figur 2 och 3.

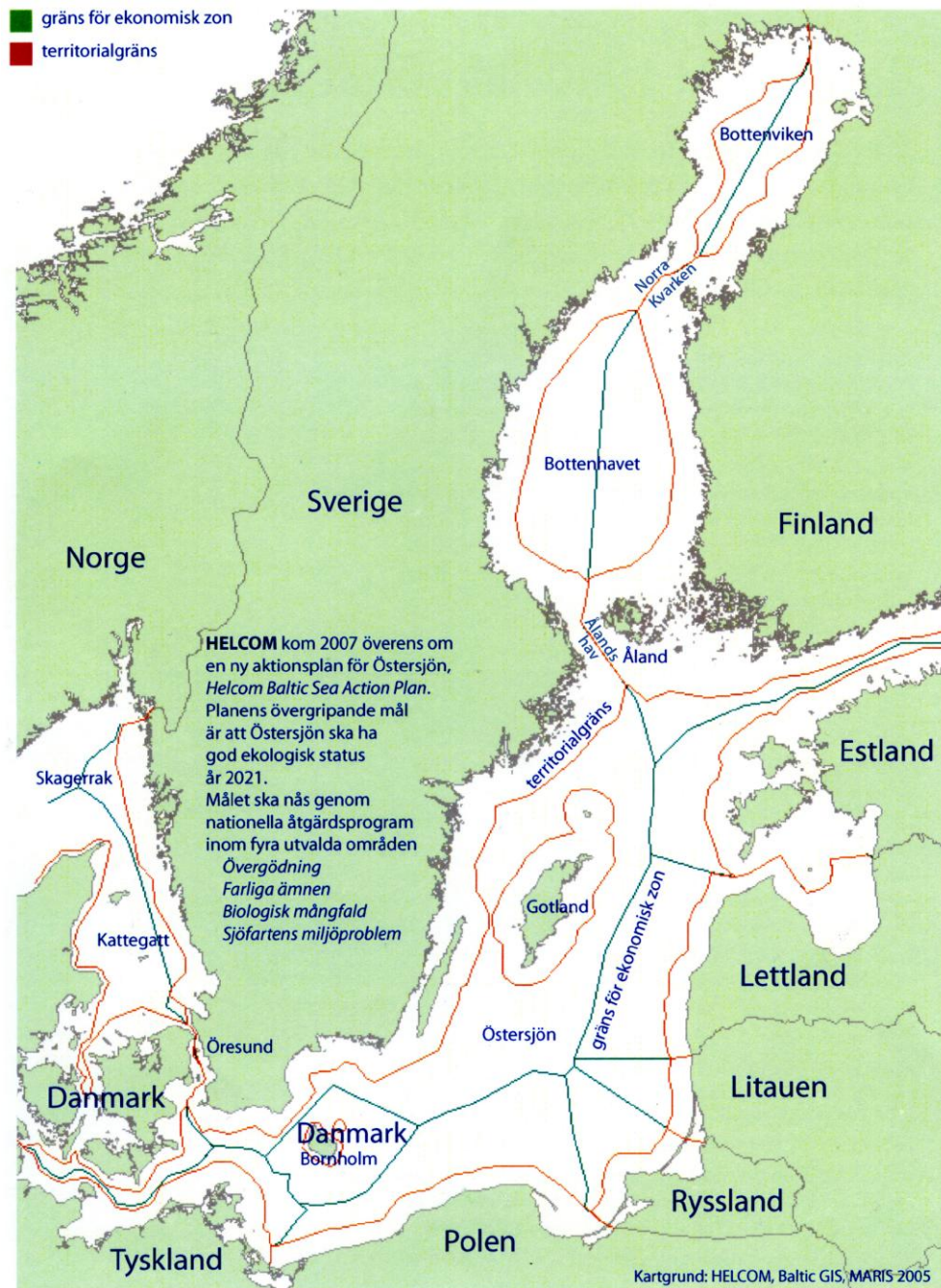

Figur 2. Gränser i havet, Lysekils kommun.

Baslinjen utgör gräns mellan inre vatten och territorialhav. Beräkningen av bredden på de olika havsområdena utgår från baslinjen. Denna definieras i huvudsak av dels strandlinjens medelvattenstånd vid lägsta tidvatten för kuster utan öar och skär, dels rätta linjer som förbinder skärgårdskusternas yttre skär.

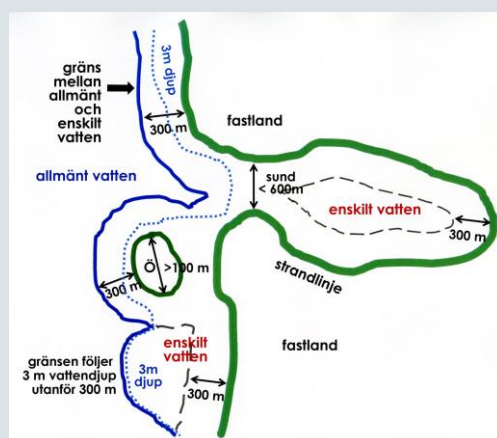
Kustvattenområdet, enligt Ramdirektivet för vatten (RDV) och bestämmelserna i 5 kap 10 § Miljöbalken (MB), omfattar havet ut till en nautisk mil utanför baslinjen. Denna gräns är också yttersta gräns för kustvattnets indelning i Havsområdesregistret. Utanför kustvattenområdet är havet ofta benämnt utsjön.

Territorialhavet når 12 nautiska mil eller 22 km ut från baslinjen och gränsar mot det fria havet. Sveriges ekonomiska zon (EEZ) i det fria havet, gränsar i en mittlinje till grannstaternas ekonomiska zoner utom i Öresund, Ålands hav och Norra Kvarken där territorialhaven möts enligt särskilda överenskommelser, se Figur 3. Havet ut till mittlinjen vilar i sin helhet på kontinental-sockeln. Inom den ekonomiska zonen har Sverige möjlighet att närmast sin territorialgräns till en bredd av 12 nautiska mil inrätta en *Angränsande zon* för skydd och bevakning av kulturminnen. En sådan zon måste lagregleras.

Figur 3. Territorialgränser (röd linje) och gränser för exklusiv ekonomisk zon, EEZ, (grön linje) i Östersjön och Västerhavet. HELCOM – aktionsplan för Östersjön 2007.

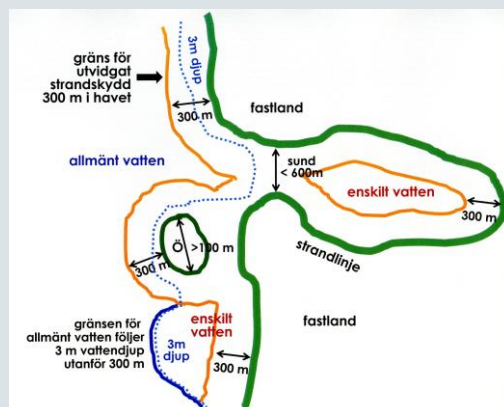
Till skillnad från de flesta andra länder är havsområdet i Sverige närmast fastlandet och öar av minst ett hundra meters längd *fastighetsindelad* och benämns *enskilt vatten*. Vattnet utanför enskilt vatten är *allmänt vatten*, se Figur 4. Enskilt vatten omfattar, vid normalt medelvattenstånd, havsområdet ut till 300 m från strandlinjen och nivåkurvan för 3 meters vattendjup om denna når längre ut än 300 m. För utsträckningen av allmänt vatten innanför sund av viss bredd utefter kusten finns särskilda regler. Genom definitionen av baslinjen kommer i stort gränsen för allmänt vatten att ligga innanför baslinjen vid kuster med skärgård och utanför i övriga fall.

Figur 4. Gräns mellan allmänt och enskilt vatten.

Genom baslinjedefinitionen varierar *kustvattenområdets* bredd mellan en nautisk mil och ända upp till ca 27 nautiska mil eller ca 50 km som i Stockholms norra skärgård. Kustvattenområdet omfattar inre vatten i varierande omfattning och territorialvatten såväl som enskilt vatten och allmänt vatten. Stora delar av skärgårdarnas havsområden är enskilt vatten och i många fall samfällt.

Gränsen för det generella strandskyddet omfattar en 100 m bred zon i vattnet utmed strandlinjen. Länsstyrelserna får utvidga zonen till 300 m som då kommer att täcka enskilt vatten i stor omfattning, se Figur 5.

Figur 5. Utvidgat strandskydd i havet 300 m.

Anspråk, intresseavvägning och ansvar

Sveriges långa kust med breda skärgårdar och inre vatten är dragplåster för anspråken. Sjöterritoriet planerar kommunerna i samråd med länsstyrelserna enligt PBL. Den ekonomiska zonen är statens huvudbry.

Sverige har jämfört med övriga EU-stater en mycket lång havskust med fjordar och stora skärgårdsområden innanför baslinjen. Stockholms skärgårdshav, innanför baslinjen, *inre vatten*, når ut som längst ca 26 nautiska mil och är till stor del lika brett, 12 nautiska mil, som territorialhavet därutanför.

Sveriges ekonomiska zon i Västerhavet är mycket begränsad mot Danmarks och Norges till skillnad från i Östersjön där den är störst i regionen, se Figur 3. Detta får konsekvenser för planering och förvaltning. Intresseanspråken på utnyttjande av de inre vattnen å ena sidan och sjöterritoriet i övrigt och den ekonomiska zonen å den andra uppvisar stora skillnader.

Huvuddelen av anspråken, inräknat de strategiska allmänna intressena enligt 3 och 4 kap. MB, riktas mot kust- och skärgårdshav ca 3 nautiska mil ut från baslinjen och preciseras för såväl vatten- som markområden i kommunernas översiktsplaner i samråd med länsstyrelserna.

Kustlandskapen och skärgårdarna i kombination med expanderande storstadsområden bildar områden med högt exploateringstryck. Utanför dessa ligger områden med lågt exploateringstryck som i kombination med stora natur- och kulturvärden kan ses som vilande resurser för utveckling på lång sikt. Varje anspråksutvidgning i högtrycksområdenas kustvatten kommer att leda till avvägningar inom planeringsprocessen där inte alla intressen kan tillgodoses och det idag fria vattenutrymmet krymper. Då staten inte råder över det enskilda vattnet är planerings- och beslutsprocessen mer komplex än i utsjön.

Utanför kustområdet finns i havet i övrigt anspråk och resurser som i första hand är knutna till havens känsliga ekologiska status, skydd av marina biotoper, högt fisketryck, ökande globala och lokala sjötransporter, utbyggnad av havsförlagda vindkraftverksparker, gift/oljeläckage från vrak och dumpat material samt utbyggnad av mellanstatlig energi- och teleöverföring via rör och ledningar. Konkurrens i nyttjandet uppträder främst i vissa stråk och grunda havsområden - utsjöbankar.

Lysekils kommun

Översiktsplanen

är en aktuell vägledning för beslut om

- mark- och vattenanvändning,
- den byggda miljöns utveckling och bevarande

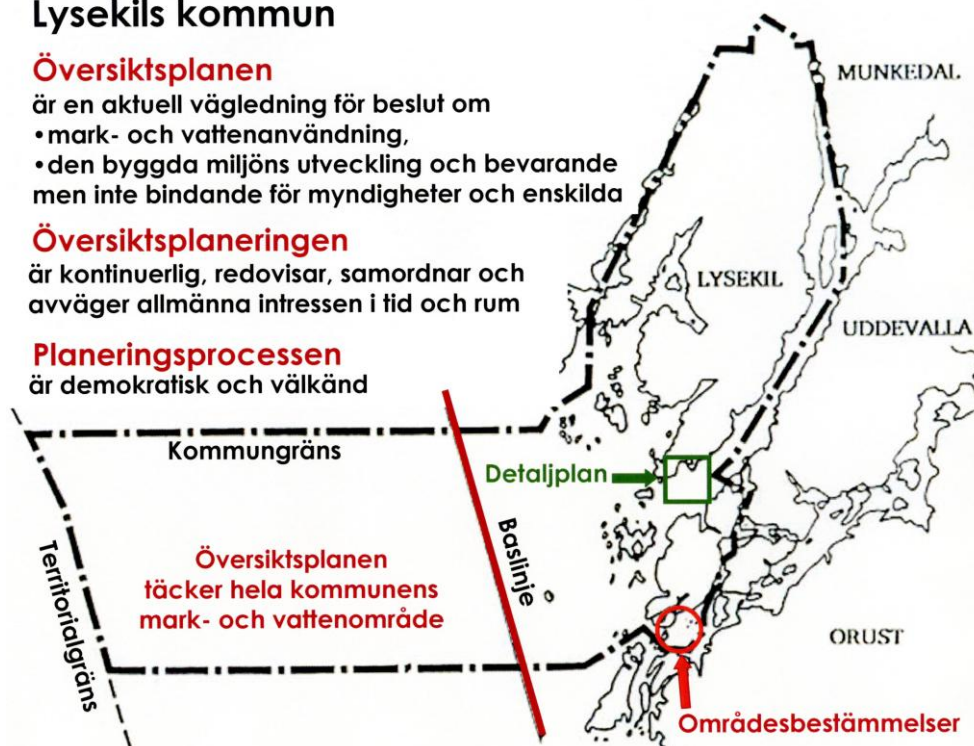
men inte bindande för myndigheter och enskilda

Översiktsplaneringen

är kontinuerlig, redovisar, samordnar och avväger allmänna intressen i tid och rum

Planeringsprocessen

är demokratisk och välkänd

Figur 6. Lysekils kommun, Översiktsplanen.

Rapporten *Vad händer med kusten?* redovisar 2006 förhållandena i kustområdet och ger tillsammans med Länsstyrelsernas ajourförda samlade GIS information från centrala, regionala och kommunala myndigheter en bild i stort av anspråksfördelningen och vilka väsentliga intressekonflikter den kan leda till.

Anspråksavvägningar och intressekonflikter i sjöterritoriet hanterar kommunerna i samråd med länsstyrelserna enligt PBL. I Sveriges ekonomiska zon däremot gäller inte PBL och staten styr i huvudsak via lagarna om ekonomisk zon och kontinentalsockeln inom ramarna för internationell havsrätt och EU-rätt.

EU:s havspolitik förutsätter att det utvecklas en gemensam förvaltningsstrategi för bl.a. de ekonomiska zonerna i Östersjöregionen för att samarbetet ska flyta i framtiden och rättsövertramp ska få likformig behandling. Staten har ansvaret att delta i den planeringen.

Bitarna faller på plats

EU:s havspolitik får ett svenskt ansikte i En sammanhållen svensk havspolitik och Havsmiljöförordningen. Havsmiljöinstitutet och Kosterhavets nationalpark inrättas. Staten förnyar den centrala myndighetssfären och ger den nya Havs- och vattenmyndigheten ansvaret för förvaltning och fysisk planering av Sveriges havsområden.

EU:s havspolitik och av staten initierade offentliga utredningar, lagar och förordningar leder till att flera pusselbitar faller på plats. På Havsmiljöutredningens förslag inrättade regeringen i mitten av 2008 *Havsmiljöinstitutet* med kansli i Göteborg. Institutet verkar genom ett samarbete mellan Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Högskolan i Kalmar. Samarbetet syftar till att samordnat bedriva miljöövervakning, forskning och utbildning inom havsmiljöområdet.

Den marina miljöövervakningen är en ryggrad i förvaltningen av havsmiljöns resurser. Analyserna av informationen från övervakningen lägger grunden till de åtgärder som krävs för att nå Sveriges miljömål och EU:s mål för en god havsmiljöstatus 2020. Ett brett deltagande i arbetet av forskare inom naturvetenskap och samhällsvetenskap borgar för hög kvalitet i uppbyggnaden av kunskapsunderlag och genomförandet av havsmiljöförvaltningen.

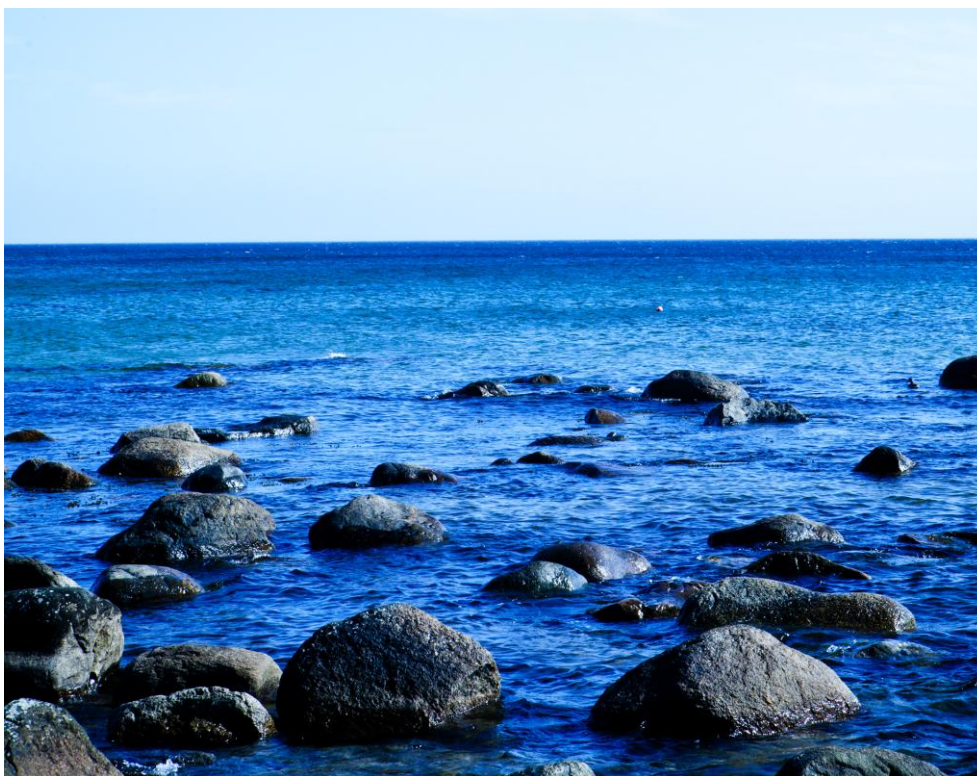
En av de viktigaste uppgifterna för institutet är att förmedla ett trovärdigt kunskapsunderlag. Det redovisas som en sammanfattande beskrivning och analys av pågående arbete inom forskning och myndigheter i en årsrapport: *HAVET - om miljötillståndet i svenska havsområden*. Den första rapporten presenterades 2009. Rapporterna beskriver också havsmiljöns tillstånd i relation till de av Sveriges miljömål som är direkt knutna till havsmiljön: *Ingen övergödning, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Giftfri miljö, Ett rikt växt och djurliv, Begränsad klimatpåverkan*.

En del i statens arbete med att nå miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* bar frukt genom Naturvårdsverkets, Länsstyrelsens, Strömstads och Tanums kommuners mångåriga arbete, när *Kosterhavets Nationalpark*, Sveriges första marina nationalpark, invigdes hösten 2009. Förvaltningen av parken tillåter på ett unikt sätt insatser för att bevara den biologiska mångfalden och samtidigt främja ett hållbart nyttjande av dess naturresurser.

Mot bakgrund av Havsmiljöutrednings slutbetänkande *En utvecklad havsmiljöförvaltning* föreslog regeringen 2009 i propositionen *En sammanhållen svensk havspolitik* att havs- och vattenmiljöfrågorna skulle samordnas i en ny myndighet som också skulle rymma statens behov av samordnad fysisk planering och förvaltning av havet. Utredningarna *En myndighet för havs- och vattenmiljö* (SOU2010:8), *Planering på djupet* (SOU 2010:91) och *Kunskap på djupet* (SOU 2011:56) ledde till en stor omstrukturering av rådande myndighetsansvar.

Den 1 juli 2011 bildades *Havs- och vattenmyndigheten* för att genomföra en sammanhållen svensk politik för hav och vatten. Huvudkontoret läggs i Göteborg. Myndigheten ska ta ett helhetsgrepp på havs- och vattenfrågorna, öka kunskapen om haven, hantera intressekonflikter vid utnyttjandet av hav och vatten och finna en balans mellan olika intressen.

Genom *Havsmiljöförordningen* från november 2010 och senare ändringar har staten med den nya myndighetsstrukturen tagit ett samlat grepp på havsmiljöförvaltningen av de svenska havsområdena i samklang med EU:s Havsmiljödirektiv. Förordningen omfattar havsvattnet och havsbotten med underliggande jordlager i Östersjön och Nordsjön (Nordsjön med Kattegatt) till yttersta gränsen för Sveriges ekonomiska zon.

Sista biten i havspusslet

Ny lagstiftning om havsplanering ska omfatta havsvattenområdena i Sveriges ekonomiska zon och i Sveriges territorialhav in till gränsen för kustvattnet. Planeringsprocessen ger medborgare, näringsliv och organisationer insyn och medverkan. Kunskapsförsörjningen förbättras. Staten återtar havsplaneringsinitiativet.

Den återstående biten i statens havspussel förbereder Regeringen med en ny lag om havsplanering som i huvudsak bygger på förslagen i utredningarna *Planering på djupet* och *Kunskap på djupet*. EU:s *Färdplan för fysisk planering av kust- och havsområden* innehåller vägledande principer för medlemsstaterna när de inför havsplaneringen. Regeringens arbete med Havsplaneringslagen förutsätter också avgränsningar och ändringar i berörda gällande lagar. Havsplaneringsutredningen föreslår att havsplaneringen och havsplanen ska omfatta havsvattenområdena i Sveriges ekonomiska zon och i Sveriges territorialhav in till gränsen för kustvattnet; en nautisk mil utanför baslinjen.

EU pekar ut fysisk havsplanering som ett viktigt verktyg för att genomföra EU:s integrerade havspolitik. Ett meddelande KOM(2010) 771, *Resultat och fortsatt utveckling*, visar på behovet av en EU-strategi för havsplanering.

Kommissionen har efter en omfattande samrådsprocess meddelat att man kommer att presentera ett förslag till ny EU-lagstiftning om havsplanering och förvaltning av kustområden.

Inom EU länkas havsplanering även till arbete för ökad ekonomisk tillväxt inom ramen för den EU-övergripande strategin Europa 2020. Särskilda satsningar ska göras för att stimulera ekonomisk tillväxt som baseras på utveckling av marina verksamheter, t.ex. energi i form av vind- och vågkraft, bioteknik, vattenbruk och turism. Havsplanering ses som ett instrument bland flera för att underlätta en sådan utveckling.

EU medfinansierar forskningsprojekt och pilotprojekt i Östersjön och Nordostatlanten. Havsplanering ingår delvis i Interreg-projekt i Kattegatt, Skagerrak, Östersjön och Bottniska viken liksom vissa projekt i Sjunde ramprogrammet för forskning och utveckling. I ett EU-program för den integrerade havspolitikerna från 2011 är fysisk havsplanering ett prioriterat område.

Havsplanering är ett verktyg i arbetet med att genomföra den maritima politiken och den marina förvaltningen. Regeringen har gett Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att förbereda införandet av ett system för havsplaneringen. Det innebär bl.a. att inleda samverkan med berörda myndigheter och upprätta en process för planeringen av Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet i samarbete med kommuner, länsstyrelser och övriga statliga myndigheter.

Några aktuella exempel på EU-finansierade projekt med koppling till havsplanering

SeaGIS: Projekt för ekosystembaserad planering av havsmiljön med hjälp av geografiskt informationssystem, pågår.

Bottenhavet: Plan Bothnia 2012 *Planning the Bothnian Sea* gränsöverskridande pilotplanering, avslutat.

Kattegatt och Skagerrak: *Hav möter Land* är en fortsättning på projektet *Forum Skagerrak* och omfattar klimat, vatten och samhällsplanering i samverkan mellan 26 kommuner, regioner, universitet, och statliga myndigheter i Sverige, Norge och Danmark. Avslutas 2013.

Östersjön, Bottniska viken: BaltSeaPlan (2009-2012) Integrerad maritim fysisk planering och förberedelser till nationella maritima strategier inom Östersjöregionen med kopplingar till HELCOM och VASAB.

Nordsjön: MASPNOSE. Förberedande arbete med fysisk planering i gränsövergripande samarbete i Nordsjön, avslutat 2012.

MESMA (EU FP7): Fysisk planering i europeiskt samarbete i syfte att ta fram integrerade förvaltningsverktyg för övervakning, utvärdering och genomförande i havsområden.

PREHAB: Modellering av biodiversitet i Östersjön – rådgivande verktyg för hållbar förvaltning och planering.

Lagar

Sveriges ekonomiska zon EEZ

SFS 1992:1140 Lag om Sveriges ekonomiska zon, utfärdad 1992-12-03.

SFS 1992:1226 Förordning om Sveriges ekonomiska zon, utfärdad 1992-12-03, omtryck SFS 1995:951.

Sveriges sjöterritorium, Territorialhav och inre vatten

SFS 1966:374 Lag om Sveriges sjöterritorium, utfärdad 1966-06-03.

SFS 1966:375 Förordning om beräkning av Sveriges sjöterritorium, utfärdad 1966-06-03.

Allmänt och enskilt vatten

SFS 1950:595 Lag om gräns mot allmänt vattenområde, utfärdad 1950-12-01.

SFS 1970:988 Fastighetsbildningslag, utfärdad 1970-12-17, omtryck SFS. 1992:1212.

SFS 1973:1150 Lag om förvaltning av samfälligheter, utfärdad 1973-12-14.

Exploatering

SFS 1966:314 Lag om kontinentalsockeln, utfärdad 1966-06-03.

SFS 1966:315 Kontinentalsockelförordning, utfärdad 1966-06-03.

SFS 1978:160 Lag om vissa rörledningar, utfärdad 1978-04-13.

SFS 1991:45 Minerallag, utfärdad 1991-01-24.

SFS 1992:285 Mineralförordning, utfärdad 1992-05-07 omtryck SFS 2005:162.

SFS 1997:857 Ellag, utfärdad 1997-11-20.

SFS 2005:403 Naturgaslag, utfärdad 2005-06-02.

Planering och förvaltning

SFS 2010:900 Plan- och bygglag. [Tidigare SFS 1987:10, Omtryck: SFS 1992:1769].

SFS 1987:12 Lag om hushållning med naturresurser m.m. överförd till Miljöbalken.

SFS 1998:808 Miljöbalken.

SFS 2004:660 Förordning om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön, Vattenmiljöförordningen, 2004-08-01.

SFS 2010:1341 Havsmiljöförordningen, 2010-12-28 övergångsbestämmelser, senare ändringar.

Dir. 2012:95 Tilläggsdirektiv till Miljömålsberedningen (M 2010:04) – strategi för en sammanhållen och hållbar vattenpolitik, 2012-09-27.

Europeiska Unionen

1. 2000/60/EG Ramdirektivet för vatten, EU Water Framework Directive (WFD).
2. Rekommendation om införande av integrerad kustområdesförvaltning i Europa (Integrated Coastal Zone Management - ICZM), KOM(2000)545, 2002-05-30.
3. Förslag till Ramdirektiv för en marin strategi (Marine Strategy Framework Directive - MSFD, Kom(2005) 505 slutlig.
4. En integrerad havspolitik för Europeiska unionen (An Integrated Maritime Policy for the European Union - "The Blue Book"), KOM(2007) 575 slutlig, 2007-10-10.
5. 2008/56/EG, 2008-06-17, Ramdirektiv för en marin strategi (Marine Strategy Framework Directive – MSFD).
6. Färdplan för fysisk planering i kust- och havsområden: Att uppnå gemensamma principer för EU, KOM(2008) 791 slutlig, 2008-11-25.
7. Lägesrapport 2009 om EU:s integrerade havspolitik, KOM(2009) 540 slutlig.
8. Meddelande från kommissionen om fysisk planering i EU:s kust- och havsområden – resultat och fortsatt utveckling, KOM(2010) 771 slutlig, 2010-12-17.
9. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1255/2011, 2011-11-30 om inrättande av ett program för att stödja den fortsatta utvecklingen av en integrerad havspolitik.
10. Lägesrapport 2012 om EU:s integrerade havspolitik, KOM(2012) 491 slutlig.

Litteratur

1. Hushållning med mark och vatten, SOU 1971:75.
2. Hushållning med mark och vatten 2, SOU 1979:54.
3. Fysisk riksplanering, Planeringsskedet 1976, Bostadsdepartementet, juli 1976.
4. Fysisk riksplanering, Bostadsdepartementet, Statens Planverk, januari 1985.
5. Översiktlig kustvattenplanering, Erfarenheter från Örnsköldsviks, Gävle och Lysekils kommuner, Havsresursdelegationen DSH 1989:4.
6. Svensk havsresursverksamhet på 90-talet, ÖGP-89 Förslag till övergripande program, Havsresursdelegationen DSH, 1989.
7. PBL/NRL underlag nr 42, Kust och hav i Översiktsplaneringen, Boverket 1993.
8. Boken om översiktsplan, Del II, Boverket 1996. Din guide till kommunal översiktsplanering - CD-rom, Boverket 1999.

9. Havet - tid för en ny strategi. Havsmiljökommissionens betänkande SOU 2003:72.
10. Vad händer med kusten? Erfarenheter från kommunal och regional planering samt EU-projekt i Sveriges kustområden, Boverket 2006.
11. Aktionsplan för havsmiljö, 2006, Naturvårdsverket, Rapport 5563.
12. Ett svenskt havsmiljöinstitut SOU 2006:112, december 2006, (Havsmiljöutredningen).
13. System för regional och lokal samordning och samverkan i kustnära områden. Kustlänsstyrelsernas svar på Regeringsuppdrag 51/2007. Skrivelse 2007-09-28.
14. Hav i balans samt levande kust och skärgård, 2008, Naturvårdsverket, Rapport 5770
15. En utvecklad havsmiljöförvaltning SOU 2008:48, 2008-05-09 (Havsmiljöutredningen)
16. En myndighet för havs- och vattenmiljö SOU 2010:8, februari 2010
17. Planering på djupet – fysisk planering av havet SOU 2010:91, december 2010, (Havsplaneringsutredningen)
18. Kunskap på djupet – kunskapsunderlag för havsplanering SOU 2011:56, juni 2011, (Havsplaneringsutredningen)
19. Stefan Edman, Kosterhavet, Sveriges första nationalpark under ytan, Gullers 2009
20. Rachel L. Carson, Under The Sea - Wind, Under havsvinden, Tiden 1953. The Sea around us, Havet, Tiden 1955. Silent Spring, Tyst vår, Tiden 1962.
21. Isabella Lövin, Tyst hav Jakten på den sista matfisken, Ordfront 2007
22. A Handbook for Measuring the Progress and Outcomes of Integrated Coastal and Ocean Management. IOC Manuals and Guides, 46, ICAM Dossier 2. Paris, UNESCO. 2006
23. Marine Spatial Planning a step-by-step approach toward ecosystem-based management, Charles Ehler and Fanny Douvere. Intergovernmental Oceanographic Commission and Man and the Biosphere Programme. IOC Manual and Guides 53, ICAM Dossier 2. Paris, UNESCO. 2009
24. Climate of Coastal Cooperation, Robbert Misdorp, 2011, Coastal & Marine Union - EUCC

Myndigheter

Centrala:

Regering, departement, verk, m.fl.: www.regeringen.se

Boverket: www.boverket.se

Havs- och vattenmyndigheten: www.havochvatten.se

Havsmiljöinstitutet: www.havsmiljoinstitutet.se

Naturvårdsverket: www.naturvardsverket.se

Regionala:

Länsstyrelser: www.lst.se

Vattenmyndigheter: www.vattenmyndigheterna.se

Lokala:

Sveriges kommuner och landsting: www.skl.se

Länkar

HELCOM: www.helcom.fi

OSPAR: www.ospar.org

EU kommissionen: <http://ec.europa.eu>

EU Maritime affairs: <http://ec.europa.eu/maritimeaffairs>

EUCC, Coastal & Marine Union: www.eucc.net

